

**DORIVOR BO'YIMODARON (ACHILLEA MILLEFOLIUM L.)
O'SIMLIGINING TARKIBI VATARQALISHI**

Yalgasheva Baxtigul Safarovna

Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar institute magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10077874>

Annotatsiya. Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug'chiligini yo'lga qo'yishni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlari to'g'risidagi qonunga muvofiq ishlarni amalga oshirish.

Kalit so'zlari: dorivor, bo'ymadaron, rizomatik, poya, Chamazulen.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi PQ-4670-son qarorida keltirilgan –Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muhofaza qilish, madaniy holda yetishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanish chora tadbirlari|| to'g'risidagi qarorda belgilab qo'yilgan o'simliklarni yetishtirish texnologiyasini ishlab chiqish hamda madaniy holda yirik plantatsiyalarini barpo qilish xamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 26-noyabrdagi PQ-4901-son qarorida –Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash, ularning urug'chiligini yo'lga qo'yishni rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar ko'lamini kengaytirishga oid chora-tadbirlari to'g'risidagi qonunga muvofiq ishlarni amalga oshirish.

Achillea millefolium - bu balandlikda 0,2-1 metr (8-40 dyuym) va rizomatik o'sish shakli bor. Barglar poygada bir tekis taqsimlanadi, bu poyada barglari eng katta bo'lgan poyabzal bilan. Barglari poya bo'ylab teng taqsimlangan, barglari poyaning o'rtasiga va pastki qismiga yaqin joylashgan. Barglari har xil darajada tuklilikka ega. Barglari uzunligi 5–20 santimetr (2–8 dyuym), ikki yoki uchburchak, deyarli tukli va poyalarida spiral tarzda joylashgan. Barglari ko'p yoki kamroq bo'g'inli bo'lib, poydevorga yaqinroq bo'ladi.

Gullashda 4 dan 9 gacha fillar mavjud bo'lib, martdan oktyabrgacha gullaydigan oqdan pushti ranggacha bo'lgan nurli va diskli gullar mavjud. Odatda uzunligi 3 millimetr (1/8 dyuym) va yumaloq tuxumsimon bo'lgan 3 dan 8 gacha nurli gullar mavjud. Kichik disk gullari 10 dan 40 gacha. Gullash tepasi tekis bo'lgan kapitulum klasterida ishlab chiqariladi va to'pgullarga ko'plab hasharotlar tashrif buyuradi, ular umumiy changlanish tizimiga ega. Kichik achenga o'xshash mevalar cypseladeb ataladi.

O'simlik xrizantemanikiga o'xshash shirin hidga ega, shuning uchun u ba'zilarni bezovta qilishi mumkin.

Bo'yimodaronning quyuq ko'k efir moyi proazulen deb ataladigan kimyoviy moddalarni o'z ichiga oladi.

ACHILLEA MILLEFOLIUM L.

Chamazulen va d-Cadinol A. millefoliumda topilgan kimyoviy birikmalardir. Azulenning xromofori civanpercemi va shuvoqda topilgan va 1863 yilda Septimus Piesse tomonidan nomlangan.

Bo'yimodaron tarkibida izovaler kislota, salitsil kislota, asparagin, sterol va flavonoidlar mavjud.

Bundan tashqari, g'allik kislota, 3, 4-dihidroksi benzoik kislota, xlorogen kislota, vanil kislota, kofein kislota, shprints kislota, p-kumar kislota, sinapik kislota, ferul kislota, sinnamik kislota va miritsetin, hesperidin kabi flavonoid kabi fenolik kislotalarni o'z ichiga oladi.

Etimologiyasi. Achilleya nomi afsonaviy yunon qahramoni Achillesdan kelib chiqqan bo'lib, u o'z qo'shini bilan jangovar yaralarni davolash uchun olib yurgan.

O'ziga xos millefolium epiteti, shuningdek, milfoil va ming bargning umumiy nomlari mayda bo'lingan patlarga o'xshash barglardan kelib chiqadi.

Boshqa ismlar orasida o'q, burun oqishi, o'lim guli, dahshatli, yuz bargli o't, knyghten, chol xantal, sanguinar, etti yillik sevgi, ilon o'ti, askar va gordaldo.

Nyu-Meksiko va janubiy Koloradoda u barglarning shakli va tuzilishiga ko'ra plumajillo (ispancha "kichik pat") deb ataladi.

Tarqalishi va yashash joyi. Bo'yimodaron dengiz sathidan 3500 m (11500 fut) balandlikda o'sadi. U ko'pincha o'tloqlar va ochiq o'rmonlarning engil buzilgan tuproqlarida uchraydi. Faol o'sish bahorda sodir bo'ladi.

O'simlikning vatani Evroosiyo bo'lib, Buyuk Britaniyadan Xitoygacha keng tarqalgan.

Shimoliy Amerikada ham mahalliy, ham introduksiya qilingan genotiplar, ham diploid, ham poliploid o'simliklar uchraydi. Kolorado va Moxave cho'llaridan tashqari Kaliforniyadagi barcha yashash joylarida uchraydi. Oddiy bo'yimodaron gektariga o'rtacha 110 000 o'simlik (43 000 akr) hosil beradi, umumiy quruq og'irligi 11 800 kg / ga (1 akr uchun 10 500 funt).

U Yangi Zelandiya va Avstraliyada chorva mollari uchun ozuqa sifatida joriy qilingan, bu erda u nam va quruq joylarda, masalan, yo'llar, o'tloqlar, dalalar va qirg'oq joylarida keng tarqalgan begona o't hisoblanadi.

An'anaviy tibbiyot, Evropa, Markaziy Osiyo va Uzoq Sharq mamlakatlari bu o'simlikni uzoq vaqt davomida bachadon va ichakdan qon ketish uchun yarani davolash va gemostatik vosita sifatida ishlatgan; dizenteriya, diareya, siydik pufagi, tuxumdonlarning yallig'lanish kasalliklari; gastrit, oshqozon va o'n ikki barmoqli ichakning oshqozon yarasi, davolashda foydalaniladi.

Bo'yimodaronning infuzioni va ekstrakti bachadondan qon ketishida gemostatik vosita sifatida, ishtahani qo'zg'atuvchi sifatida ishlatiladi. Bu o'simlik tavsiya etiladi; gipertenziya, stenokardiya, ateroskleroz, astenik holatlar, metabolik kasalliklarni kompleks davolashda doridarmonlar to'plamlarida qo'llaniladi.

Bir nechta bo'shliqda uy quradigan qushlar, shu jumladan oddiy starling, o'z uyalarini qurish uchun bu o'simlikdandan foydalanadilar.

Achillea millefolium ko'plab ko'chatzorlarda manzarali o'simlik sifatida etishtiriladi. U turli xil iqlim va uslubdagi bog'lar va tabiiy landshaft sharoitlarida ekilgan. Ularga mahalliy o'simlik, qurg'oqchilikka chidamli va yovvoyi tabiat bog'lari kiradi. O'simlik to'liq quyoshda yaxshi quritilgan tuproqni afzal ko'radi, lekin kamroq ideal sharoitlarda o'stirilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. San Marcos Growers horticulture – The Yarrow Lawn. Accessed 31 January 2013.
2. Tashpulatov, Y. S., Nurniyozov, A. A., Kabulova, F. D., Umurzakova, Z. I., & Dustov, B. S. (2020). Taxonomic Analysis of the Hydrophilic Flora of the Samarkand Region (Uzbekistan).
3. Усмонов, И. С., & Ташпулатов, Й. Ш. (2021). Способы выращивания спаржи (*Asparagus L.*) в условиях слабозасолённых почв Хатирчинского района (Самарканд, Узбекистан). Вестник науки, 3(6-1 (39)), 151-157.
4. Bert Wilson (29 July 2012). "Las Pilitas Nursery horticultural treatment: *Achillea millefolium* var. *californica*". Laspilitas.com. Retrieved 19 May 2013.

5. Erkhonovich, I. E., & Toshpulatov, Y. (2022). Influence of Soil Salt on Growth, Development and Seed Productivity of Artichoke Varieties. *American Journal of Plant Sciences*, 13(5), 557-563.
6. Karamenderes, C. ve Kesercioğlu, T. (2002). Türkiye'de Yayılış Gösteren *Achillea L.* cinsine Ait Bazı Taksonların Kromozom Sayıları, 14.BİHAT, 29-31 Mayıs, Eskişehir, poster, A13.
7. Boboqandov, N. F., Nomozova, Z. B., Gafurova, G. S., & Saydullayeva, I. S. LEONTICE EWERSMANNII BUNGI NING FENOLOGIK XUSUSIYATLARI.
8. Mahammadiyev, J., Yoqubov, M., & Eshonqulova, A. (2022). QISHLOQ XO'JALIGI PESTITSIDLARIDA ISHLATILADIGAN GERBITSID VA INSEKTITSIDLARNI SAQLASHDA KAPSULALASHNING AHAMIYATI. *Евразийский журнал медицинских и естественных наук*, 2(6), 277-279.
9. Huo C., Li Y., Zhang M., Wang Y., et al. Cytotoxic Flavonoids From The Flowers Of *Achillea millefolium L.* *Chemistry of Natural Compounds*, 2013. 48(6).
10. Christenhusz M.J.M., Fay M.F., Chase M.W., *Plants of The World*. Chicago: University of Chicago Press; 2017. 602-603.
11. O'G'Li, M. N. J., & Mahammadiyev, J. N. O. G. L. (2022). QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI SAQLASHNING XALQ XO'JALIGIDAGI AHAMIYATI. *Academic research in educational sciences*, (Conference), 485-488.
12. Boboqandov, N. F., et al. "JANUBI-G'ARBIY QIZILQUMDA LEONTICE INCERTA PALL NING TARQALISHI."
13. Mahammadiyev, J., Yoqubov, M., & Nurmanova, I. (2023). ZARARKUNANDALAR VA HASHAROTLARGA QARSHI KURASHUVCHI VOSITALARNING MIKROKAPSULLARI. *Academic research in educational sciences*, 4(SamTSAU Conference 1), 1201-1205.
14. https://www.researchgate.net/publication/305083169_ASSESSMENT_OF_GENETIC_DIVERSITY_IN_SOME_WILD_PLANTS_OF_ASTERACEAE_FAMILY_BY_RIBOSOMAL_DNA_SEQUENCE.

